

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Баб'яка Андрія Васильовича на дисертаційне дослідження Джелілової Мер'єм Алїївни на тему «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України», подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження.

Організована злочинність є глобальною проблемою в державі, яка впливає не лише на криміногенну обстановку, а й на соціально-економічні складові суспільства в цілому. Даний вид злочинності є складним феноменом організаційної та психологічної структури, який, як правило, має розгалужену систему взаємодії як в органах державної влади та муніципалітету, так і правоохоронних та силових структур, корупційні та фінансові зв'язки, а стосовно регіональної організованої злочинності ще й переважно транснаціональний та міжнародний характер. Дослідження особливостей організованої злочинності, її окремих видів та напрямків, зв'язків, структури та кримінологічних показників, а так само особливостей регіонального аспекту є актуальними темами наукових та практичних пошуків правників та науковців з метою розробки та впровадження дієвих, ефективних та раціональних заходів протидії та запобігання організованій злочинності, в цілому, та регіональній організованій злочинності, зокрема, особливо в деструктивних та важких умовах воєнного стану, що невід'ємно впливає на всі аспекти суспільного життя, в тому числі і на криміногенну ситуацію в країні.

Викладене засвідчує, що розв'язання комплексу проблем правового, організаційного і тактичного характеру при запобіганні організованій злочинності в Одеському регіоні України актуалізує цільове наукове опрацювання зазначеної теми.

Ступінь обґрунтованості й достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій.

Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати, що наукова праця містить необхідні для такого дослідження компоненти – критичний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, увагу до зарубіжного досвіду, належну апробацію результатів наукового дослідження.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високим, матеріал викладений чітко, доступно та юридично грамотно. Позиції, які обстоює автор, ґрунтуються на наявних досягненнях науки кримінального процесу та криміналістики, положеннях суміжних дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції дослідник підтверджує фактами, критичним аналізом чинного кримінально-процесуального законодавства, вже висловленими в юридичній літературі позиціями вчених з відповідного напрямку.

Аналізуючи основні положення та висновки дисертації, можна стверджувати, що дисертант володіє методологією наукового аналізу складних наукових проблем теорії і практики юридичної науки. Відповідно до мети й

завдань дослідження в роботі використано сукупність методів, серед яких загальнонаукові та спеціальні.

Слід акцентувати на достатньому емпіричному матеріалі, який цілком відповідає вимогам репрезентативності. Емпіричну базу дослідження становлять дані кримінально-правової статистики Офісу Генерального прокурора про стан та структуру кримінальних правопорушень за 2017-2023 рр., аналітичні огляди Національної поліції України, Верховного Суду, дані судової статистики за 2017–2023 рр.; статистична звітність Державного комітету статистики України за 2017–2023 рр.; результати вивчення 150 вироків за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з організованою та груповою злочинністю на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей у 2017-2023 рр.; матеріали анкетування й опитування 248 фахівців, які мають досвід у запобіганні організованій злочинності; 120 повідомлень на інформаційних Інтернет-порталах за 2017–2023 рр.. В роботі також використано власний досвід роботи на керівних посадах в органах державного управління в Одеській області.

Таким чином, сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості й достовірності, що забезпечується досить вдалою та продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом законодавчої, емпіричної та джерельної бази.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, в якому представлено комплексні наукові результати про феномен організованої злочинності в Одеському регіоні, її кримінологічну характеристику детермінацію та запропоновано систему заходів запобігання організованій злочинності. За результатами наукового дослідження обґрунтовано нові положення, висновки і рекомендації, зокрема:

уперше:

надано характеристику організованої злочинності в Одеському регіоні України в якості об'єкта кримінологічного аналізу в умовах війни, що проявляється у негативних змінах кількісно-якісних показників цих кримінальних правопорушень, а саме, у негативній їх динаміці, збільшенні ступеню суспільної небезпеки діянь, домінуванню організованих форм протиправних дій у більшості видах протиправної діяльності; збільшенню професіоналізму злочинців; високий рівень латентності; проникнення у більшість сфер життєдіяльності регіону; вдосконалення форм та методів ведення злочинної діяльності; значний негативний вплив на криміногенну обстановку Одеського регіону тощо;

виявлено особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють злочини, що відносяться до категорії організованої злочинності: переважно це неодружені чоловіки молодого віку, більшість з них мають досвід злочинної діяльності, є прихильниками і сповідують «злочинну ідеологію», в умовах воєнного стану їх діяльність характеризується прагненням до збагачення, відрізняється невинуватою жорстокістю та цинізмом.

доведено, що організована злочинність в Одеському регіоні України є результатом складної взаємодії цілої групи факторів, подій, процесів і явищ, які

відбуваються у державних і суспільних сферах. У цьому процесі ключове місце відіграють фактори військової агресії росії проти України. Ці фактори негативно впливають і загострюють всі інші детермінанти: історичні, природньо-географічні, соціально-демографічні, політичні, економічні, правові, організаційно-управлінські, психологічні та культурно-виховні. Всі вони переломлюються через свідомість певних категорій осіб і у сукупності обумовлюють негативні зміни у стані та динаміці організованої злочинності в Одеському регіоні України.

Удосконалено:

теоретичні положення з обґрунтування ідеї, що системи запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні має будуватися за досвідом більшості європейських країн, які традиційно дотримуються гуманістичного підходу, спрямованого на створення умов унеможливлення вчинення злочинів, усунення причин та умов для злочинної поведінки, а також створення правових перешкод (за допомогою регіональних програм протидії злочинності) для унеможливлення чи ускладнення вчинення злочинів, а також перешкоджання легалізації та використання коштів, отриманих злочинним шляхом.

положення про наявні в наукових дослідження знання стосовно класифікації та видів організованих злочинних угруповань, представлено їх основні форми та види в Одеському регіоні в умовах воєнного стану.

теоретичне розуміння сучасних схем та найбільш розповсюджених механізмів та способів діяльності злочинних угруповань в Одеській області в умовах воєнного стану.

дістало подальшого розвитку:

теоретичні положення, що з початком війни, у Одеській області поряд із вдосконаленням традиційних способів діяльності, з'явилися нові форми та види організованої злочинності, а саме: злочинні схеми навколо зернового коридору; зловживання із наданою західними партнерами гуманітарної допомоги; відбулася переорієнтація діяльності ОЗГ з контрабандних потоків (в тому числі наркотиків і психотропних речовин) із морських та повітряних на наземні перевезення. Бессарабський район став центром незаконного перевезення через кордон чоловіків призовного віку; під час війни Одещина опинилася на перехресті потоків нелегальної міграції, зброї, наркотиків; стала «перевалочним центром» для організованої торгівлі людьми. В умовах воєнного стану відбувся певний розподіл сфер впливу між етнічними злочинними угрупованнями. Так, місцеві злочинні організації характеризуються багатопрофільністю злочинної діяльності; гагаузькі злочинні угруповання спеціалізуються на викраданні товарів соціального та господарського призначення з подальшим перепродажем через свої торгівельні мережі. Грузинські та абхазькі угруповання у Одесі спеціалізуються на викраданні матеріальних цінностей з автомобілів, а також на угоні дорогих автівок, з подальшим їх перепродажем або розбором на автозапчастини. Сирійські угруповання спеціалізуються на протиправній торгівлі валютою та на виробленні і постачанні підроблених брендів марок парфумів тощо.

положення про підвищення ефективності запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України на основі: 1) формування єдиної комплексної державної політики у сфері запобігання та протидії організованій

злочинності; 2) оновлення та удосконалення законодавства, що регулює сферу запобігання та протидії організованій злочинності на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Важливого значення набуває прийняття нового Закону України «Про запобігання і протидію організованій злочинності»; 3) розробку та впровадження цільової регіональної програми щодо запобігання організованій злочинності на Одещині станом на 2024-2026 рр.; 4) запозичення позитивного міжнародного досвіду у сфері запобігання організованій злочинності. Дієвим визначаємо досвід США, Німеччини, Італії та Великобританії, оскільки ці країни будують стратегію протидії організованій злочинності, як з урахуванням помилок та успіхів минулого, так і шляхом використання новітніх наукових досягнень, методів та технологій; 5) налагодження тісного міжнародного співробітництва з міжнародними організаціями, зарубіжними державами, неурядовими громадськими організаціями; 6) нейтралізація корупції як супутникового явища організованої злочинності в Одеському регіоні; 7) оперативну конфіскацію активів організованих груп і злочинних організацій; 8) утримання молоді від залучення до організованої кримінально протиправної діяльності.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи в їхньому взаємозв'язку, взаємозумовленості й комплексному використанні.

Визначені мета та завдання дисертаційного дослідження зумовили необхідність використання комплексу філософських, загальнонаукових та конкретно-наукових методів наукового пізнання. Зокрема *системно-структурний* застосовувався під час аналізу кількісно якісних показників організованої злочинності в Україні та запобігання (розділ 1 – 3); *історико-правовий* – у процесі визначення стану дослідження даного явища, кримінологічної характеристики, розвитку законодавства та практики запобігання (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3); *формально-логічний* – у процесі аналізу феномена організованої злочинності, надання кримінологічної характеристики цих злочинів, визначення їх детермінації та запобігання (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2.3, розділ 3); *логіко нормативний* – в процесі аналізу нормативно-правових актів та вивчення вітчизняної і зарубіжної практики запобігання організованій злочинності (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3.); *моделювання* – під час побудови кримінологічних моделей (схем, діаграм тощо) організованої злочинності, під час надання науково-практичних пропозицій з удосконалення системи запобігання організованій злочинності, та під час формулювання загальних висновків до розділів та підрозділів дисертації (розділи 1, 2, 3); *соціологічні* методи дослідження – анкетування, опитування і т.д. використані при вивченні думки фахівців щодо стану і ефективності запобігання організованій злочинності (підрозділи 2.1, 2.2., 2.3, 3.1, 3.3); *порівняльно-правовий* (компаративістський) метод застосовано під час вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду запобігання організованій злочинності (підрозділи 1.1, 3.2, 3.3); *статистичні* методи використовувалися у ході вивчення та обробки емпіричних даних щодо кримінологічної характеристики організованої злочинності в Одеському регіоні, її детермінації, а також під час вивчення особи злочинця (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та надалі можуть бути використані в:

у науково-дослідній роботі – як теоретична база для наукових досліджень у сфері запобігання організованій злочинності у регіонах України (акт впровадження від 02 лютого 2023 р.);

у навчальному процесі – під час підготовки навчально-методичних видань та у проведенні навчальних занять із дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика правопорушень», «Кримінальне право України (акт впровадження від 02 лютого 2023 р.).

у правотворчій діяльності – під час вдосконалення нормативно-правових актів із запобігання організованій злочинності у регіонах України.

у правозастосовній сфері – в якості заходів з підвищення ефективності запобігання організованій злочинності у регіонах України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основний зміст дисертації М. А. Джелілової (ураховуючи наукові положення, висновки та рекомендації) повно відображені у вісьми наукових публікаціях, серед яких три статті – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, п'яти тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація на тему «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України» містить результати власних досліджень автора. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Загалом структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до розв'язання проблем щодо запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України. Сформульовані автором висновки до розділів наукової розробки та загальні висновки дисертації здебільшого є переконливими. Дисертаційне дослідження складається з трьох розділів, що присвячені вирішенню таких задач: визначено стан наукового розроблення проблеми організованої злочинності на регіональному рівні; охарактеризовано організовану злочинність в Одеському регіоні України як історичне та соціально-правове явище; надано кількісні та якісні показники організованої злочинності в Одеському регіоні України; виявлено кримінологічні властивості членів організованих груп та злочинних організацій в Одеському регіоні України; визначено особливості детермінації організованої злочинності в Одеському регіоні України; сформульовано теоретичні засади загально-соціального та спеціально-кримінологічного запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України; охарактеризовано зарубіжний досвід запобігання організованій злочинності у регіоні; запропоновано напрями удосконалення заходів запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України. Оформлення дисертації повним обсягом відповідає Вимогам

до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України 12.01.2017 № 40.

Зазначене вище дає змогу стверджувати, що дисертація М. А. Желілової відповідає наявним вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження Желілової Мер'єм Аліївни на тему «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України» можливо використовувати в освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, у науково-дослідницьких розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій і монографій, планування досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності.

Однак, як і в будь-якому дослідженні з досить складної та нової теоретичної проблеми, у зазначеній дисертації міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям для наукової дискусії, передусім за напрямками подальшого розроблення відповідної проблематики. Водночас **варто зауважити, що наведені недоліки не впливають загалом на позитивний і цінний для науки характер дисертації.** Отже, слід вказати і на певні дискусійні моменти дослідження, зокрема:

1. У підрозділі дисертації 3.2. «Зарубіжний досвід аналізу та запобігання організованій злочинності у регіоні» дисертант розглянула американський та європейський досвід вивчення та протидії організованій злочинності, також доречно було звернути увагу на дане явище на території Азії.

2. На думку офіційного опонента, здобувач не розкрила можливості запобігання організованій злочинності Департаментом стратегічних досліджень Національної поліції України.

3. Автор пропонує ряд змін до законодавчих актів України, але нажаль відсутній акт провадження в законотворчий процес Інституту законодавства Верховної Ради України.

4. Щодо висновків у підрозділах дисертаційного дослідження, то здобувачу слід викладати найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані в дисертаційному дослідженні, які повинні містити формулювання розв'язання наукової проблеми (завдання), її значення для науки і практики. Вони повинні бути лаконічними, тоді як автор поряд з ключовими моментами у зазначених висновках викладено ряд супутніх, менш важливих висновків, зміст яких розкрито власне у дисертаційному дослідженні.

5. Важливим показником кримінологічної характеристики організованої злочинності є структура – тобто внутрішня організація організованих груп та злочинних організацій, що складається з розкриття основних її ланок. Традиційно науковці поділяють ОГ та ЗО на загальнокримінальні, економічні і змішані.

На наш погляд, здобувачу було б доцільно запропонувати власну класифікацію основних типів ОГ та ЗО.

Зазначені зауваження лише вказують на складність і багатоаспектність теми дисертаційної роботи, є елементом наукової дискусії або мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку

роботи, теоретичне та практичне значення отриманих у ній результатів та не знижують загалом високий науковий рівень дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертаційною роботою проявів академічної недоброчесності не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Желілової Мер'єм Аліївни на тему «Запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати що відрізняються новизною в постановці та розв'язанні проблем щодо запобігання організованій злочинності в Одеському регіоні України, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 19 травня 2023 р. № 502), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Желілова Мер'єм Аліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Андрій БАБ'ЯК

Підпис завідувача кафедри
оперативно-розшукової діяльності
факультету №2 УІУФД НІУ ЛьВДУВС
кандидата юридичних наук, доцента
Андрія БАБ'ЯКА ЗАСВІДЧУЮ

Професор ЛьВДУВС
Юридичних наук, професор
Ольга БАЛИНСЬКА